

TIDLIG INDSATS KAN IKKE STÅ ALENE

Regeringens indsats over for de første 1.000 dage af udsatte børns liv er et godt tiltag. Men selv en nok så effektiv indsats fra pædagoger, sundhedsplejersker og forældre kan ikke gøre noget ved den sociale ulighed. Der skal mere og andet end uddannelsespolitik til.

Af CLAUS HOLM,
instituttleder, DPU, Aarhus Universitet

Der er en tendens til, at mere og mere ansvar for børns tidlige udvikling lægges over på sundhedsplejersker, pædagoger og ikke mindst forældre. Og der er helt sikkert meget, forældrene – og deres samarbejdspartnere – kan gøre for at give deres børn den bedste start. Men de kan ikke gøre det alene. Uanset hvor meget forældrene læser med deres børn, går i legegrupper og samarbejder med pædagoger og sundhedsplejersker, så løser det ikke det grundlæggende problem, at forældrenes socioøkonomiske status, som den kommer til udtryk i uddannelsesniveauer, indkomst- og formuefordelinger etc., har en meget stor – og negligeret – rolle for ethvert barns udviklingsmuligheder.

Et konkret eksempel: Regeringen lancerede i august 2018 et udspil om en firårig indsats til samlet én milliard kroner, der skal hjælpe sårbare og udsatte familier og børn de første 1.000 dage af barnets liv. Indsatsen omfatter dagtilbud, hjemmet og sundhedsplejen. Dvs. en indsats, som hjælper sundhedsplejersker, forældre og pædagoger med at højne kvaliteten af deres indsats for de børn, der har størst behov. Formålet er at bryde den sociale arv ved at give børnene en bedre start.

1.000-dages-programmet er et tiltag, som ligger i forlængelse af økonomien og nobelpristageren James J. Heckmans forskning og teori om, at økonomiske investeringer tidligt i et barns liv giver det største afkast i humankapital – altså menneskets mulighed for at tilegne sig viden og erfaringer gennem livet. Alligevel vil jeg opfordre til en realistisk og balanceret forståelse af, hvor meget der kan opnås gennem den tidlige indsats.

Indsatsen fra sundhedsplejerske, forældre og pædagoger kan helt sikkert bidrage til (og bliver bedre til) at bryde social arv. Men de kan ikke fjerne den. Et målrettet arbejde med udsatte børn kan sikre en bedre start for det enkelte barn. Men man kan med sikkerhed også sige, at den sociale arv ikke alene brydes ved en sådan indsats. Dertil spiller socioøkonomisk baggrund en for stor rolle.

Professor Erik Jørgen Hansen kritiserer i bogen *Hvordan kan vi bekæmpe social ulighed igen?* (Informations forlag, 2017), at kampen for social lighed er afløst af et overskyggende fokus på social mobilitet. Forskellen på de to begreber er, at social mobilitet handler om at få de kvikke individer til at bevæge sig opad i det sociale hierarki, mens social lighed handler om social opstigning for en samfundsklasse som helhed.

Ved at fokusere på det enkelte individs sociale mobilitet og ikke mindst på forældrenes handlinger som en vigtig årsag til om barnet lykkes eller ej, er risikoen en negligeret af forældrenes status og velstand. Samtidig er der risiko for, at forældrene anklages og stigmatiseres mere end fair er. Af samme grund har vi i stigende grad hørt historier om, at et barn har 'en forkert familie' eller 'forkerte forældre'.

Det er kritisabelt. For 1.000 dages-indsatsen kan ikke kompensere for samfundets ulighed. Eller sagt på en anden måde: Der er solid dokumentation for, at social mobilitet også er påvirket af samfundsstrukturelle forhold, herunder forældrenes socioøkonomiske status. Hverken forældre eller pædagoger – eller en uddannelsesindsats som sådan – kan bryde den sociale ulighed på 1.000 dage.

Der skal andre politikker til også, politikker som afhjælper social ulighed. Det pegede økonom og kontorchef fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Jørgen Paldam, på helt tilbage i 1952. Han talte ikke om 'en god start' eller 'en

bedre start', men om en 'ens start for alle børn' som et af de fire vigtigste bærende mål for økonomisk politik. Paldam var datidens svar på vor tids Thomas Piketty (fransk økonom), der netop er optaget af betydningen af ulighed.

Tendensen til et overskyggende fokus på forældrenes evne eller manglen på samme til at sikre deres barn en tidlig udvikling, som garanterer dem lige mulighed for opadgående social mobilitet, har været undervejs i mange år. Derfor kan vi i dag tale om tendensen til en slags udviklings- og mobilitetsgaranti. Den kender vi på sin vis helt tilbage fra 1800-tallet, hvor den liberale tænker John Stuart Mill formulerede, at et menneske ikke kan påtage sig større ansvar end at sætte børn i verden. Og at det er en moralsk forbrydelse, hvis man ikke sørger for, at de uddannes og som minimum har udsigt til at leve et tåleligt liv. Magter forældrene ikke ansvaret og opgaven, er det op til staten.

For lidt over 20 år siden stødte jeg ind i en ret vidtgående amerikansk tolkning af forældreansvaret. Der opstod på det tidspunkt retssager, hvor børn sagsøgte deres forældre, fordi forældrene havde bragt dem til live til et 'forkert liv' (wrongful life). Forbrydelsen bestod i, at forældrene – forud for fødslen – havde viden om (risici for) genetisk bestemte livsbegrænsninger, fx handicap, men alligevel valgte at bringe barnet til live. Dengang tænkte jeg, at hvis det ikke var langt ude, så var det i hvert fald langt fra, hvad jeg kunne forestille mig kunne ske i Danmark. I dag er jeg knap så sikker. For forventningen – også i Danmark – til forældres måde at tage ansvar for den tidligste udvikling og senere livsmuligheder er steget markant. Ikke alene i forhold til fosterstadiet, men også når det gælder barnets første uskyldige og sårbare år efter fødslen.

Samlet er der behov for en mere balanceret forståelse af social mobilitet og social lighed – og af, hvad der kan opnås med regeringens 1.000-dages program. Der er populært udtrykt ikke behov for at vælge mellem Heckman og Piketty – tværtom. Men der er behov for at se på andet og mere end forældrene, sundhedsplejerskerne og pædagogerne, hvis man vil gøre noget fair, balanceret og effektivt ved både social mobilitet og social ulighed.

